

Korner och professor Nils Ahnlund.

Åren 1934—1936 förde jag en diskussion med professor Nils Ahnlund om Korners *Chronica* novella och dess Engelbrektsskildring. Diskussionen börjades och slutades av Ahnlund. I hans sista inlägg av 1936 heter det: »Ehuru hela denna diskussion för länge sedan kunnat anses övermogen och följaktligen icke bort påkalla nya inlägg, har docentens Lönnroths iver åstadkommit ännu ett sådant»¹. Diskussionen var verkligen övermogen, och jag lämnade Ahnlunds sista inlägg obesvarat.

Trots detta har Ahnlund nu utgivit en vidlyftig fjärde polemisk skrift i ämnet: »Korner och Engelbrekt» (Historiska studier tillägnade Sven Tunberg den 1 februari 1942, Stockholm 1942). Som anledning anges de uttalanden, som av tre fackmän gjorts i frågan efter Ahnlunds och min diskussion. Av dessa har en med reservation accepterat Ahnlunds ståndpunkt i frågan om dateringen av *Chronica* novella, en avböjt ställningstagande och en utan reservation godtagit min ståndpunkt i frågan i dess helhet². Ingenta har närmare motiverat sin uppfattning, och Ahnlund hade därför blott behövt hänvisa till tidigare skrifter, om han hade ansett, att dessa lämnade tillräckliga bevis för hans åsikters riktighet.

Det är min förhoppning att i den tidigare diskussionen ha klarlagt karaktären av Korners lilla Engelbrektsskildring så, att detta kan lända till nytta för en framtida, mera allsidig diskussion i de invecklade Kornertextfrågorna. Följaktligen är det icke av behovet påkallat att nu dra upp frågan om D-textens datering och Engelbrektsskildringens art i alla detaljer. Däremot torde det vara nödigt att frågan läggs till rätta och återföres till sina riktiga proportioner. Samtidigt önskar jag taga ställning till vissa drag i Ahnlunds polemik, som äga principiellt intresse.

¹ N. Ahnlund, Kornertexten av 1435 ännu en gång, svensk Historisk Tidskrift 1936, s. 185. Uppsatsen citeras i det följande som sv. Hist. Tidskr. 1936.

² Historiska studier, s. 187 f. Ahnlund gör i not 4 en omskrivning av en refererad text för att få den att stämma bättre med sin ståndpunkt. Professor Gotfrid Carlsson har blott angivit Kornerskildringen som »samtida», ej som »samtida med Engelbrekt».

1.

Den polemik, som Ahnlund fört om Korners krönika, har alltifrån början haft en vidare syftning än att lösa den detaljfråga — om Korner avslutat sitt verk 1435 eller tidigast 1436 — kring vilken diskussionen rört sig. I sitt första angrepp av 1934 förklarar han, att med min datering »rasar . . . åtskilligt, som byggts upp på felkonstruktionens svaga grund». Om Korner förklaras: »För diskussionen om Engelbrektsuppfattningen äger han påtaglig vikt. Mot tendenser att alltför mycket förtunna och mekanisera traditionsstoffet bildar hans verk med dess fastställda datering en otvivelaktigt spärr»¹. Ahnlund ansåg sig tydligen med sin Korneruppsats rikta ett grundskott mot den Engelbrektsuppfattning, som jag några månader tidigare framlagt i min gradualavhandling: »Sverige och Kalmarunionen 1397—1457» (Göteborg 1934).

Då jag från början tillmätt hela polemiken mindre vikt än vad Ahnlund gjort, beror det på att den enligt min uppfattning icke rör någon för Engelbrektsproblemet väsentlig fråga. Man kan göra tankeexperimentet, att Ahnlunds datering av D-texten till *Chronica novella* vore riktig, och att dess Engelbrektskildring således tillkommit 1435. Vad vore därmed bevisat om Engelbrekts historiska roll?

Ahnlund anser lika litet som jag Korner för något opartiskt sanningsvittne. »Korner driver som svenskvän propaganda för Engelbrekt», han »är tydligt partisk för Engelbrekt» och ser Engelbrekt i »idealisering», »förhårligad av ryktet», säger Ahnlund i uppsatsen 1934². I sin sista skrift av 1942 har han kommit så långt, att han även erkänner »inslag av teologisk klichering och värdering» i Engelbrektspartiet³. Korners betydelse skulle enligt Ahnlund ligga i att han avlägger »ett vittnesbörd från händelserna själva om intrycket av Engelbrekts framträdande, som tillika blir ett vittnesbörd om denne mans historiska mått»⁴. Nu äro Korners faktiska uppgifter om Engelbrekts framträdande och åtgärder i stort sett historiskt riktiga: upproret var från begynnelsen ett verk av Engelbrekt, och han behöll alltigenom ledningen av de militära dispositionerna. Det finns i dessa uppgifter ingenting, som strider mot den karakteristik jag en gång givit av Engelbrekt: »upprorsstiftaren och rikets fältherre, den förste, som upp-

¹ Ahnlund, Herman Korners Engelbrektskildring. Tillkomsttid och innebörd, sv. Hist. Tidskr. 1934, s. 176, 181.

² Sv. Hist. Tidskr. 1934, s. 176, 178, 180 f.

³ Historiska studier, s. 213.

⁴ Ibidem, s. 217.

trätt som målsman för hela den svenska allmogens önskemål och som i gengäld själv tagit steget från lågadlig väpnare till råds-herre»¹. Vad som enligt min, men icke enligt Ahnlunds uppfattning är historiskt oriktigt, är de rent personliga dimensioner, som Korner tillmäter Engelbrekt. »Intrycket av Engelbrekts framträdande» är i varje fall intet förstahandsintryck; det är nedskrivet i främmande land av en person, som ej ägt någon djupgående kunskap om svenska förhållanden. Både Ahnlund och jag anse, att politisk tendens spelat in vid utformandet av Engelbrektsbilden; jag vill i detta sammanhang peka på de speciella relationerna Bergslagen—Lübeck. Båda anse vi, att bilden har inslag av teologiska klichéer och teologisk värdering. Hur man än vill förklara denna teologiska idealiserings tillkomst, förblir den i sig själv ett faktum.

I Korners krönika framställes alltså det svenska upproret 1434 som ett verk av en idealiserad Engelbrekt. Förutsätter man, att idealiseringen icke erhållit sin form av Engelbrekts helgonrykte efter döden, inställer sig problemet, hur man annars vill förklara den. Men en sak är från början omöjlig: att avläsa en krigares och politikerns »historiska mått» på hans idealiserade rykte i främmande land. Vittna pålitliga inhemska källor om att den politiska ledningen i Sverige åren 1434—36 legat i riksrådets hand, så äga dessa källor vitsord. När Ahnlund därtill synes anse, att Korner äger källvärde för kännedom om Engelbrekts »männliga egenskaper», vittnar detta om en metodisk inställning, som ej kan accepteras².

Chronica novellas ringa betydelse som källa till Engelbrekts och hans upprors historia föranledde mig att i min gradualavhandling blott ägna frågan om dess datering en summarisk not. I denna not hade insmugit sig en felaktig uppgift, som ådrog sig Ahnlunds särskilda uppmärksamhet. Hans första Kornerskrift blev en polemik mot noten, avsedd att rasera hela min Engelbrektsuppfattning.

Samtidigt med mitt eget första inlägg i Kornerdiskussionen, i Scandia 1935, publicerade jag en kritik av den skildring av Engelbrekt och hans verk, som Ahnlund givit i en populär jubileumsbok 1934³. Jag hoppades därigenom leda diskussionen in på väsentligheter. Tills dato har emellertid Ahnlund undvikit att taga ställning till denna kritik och föredragit att diskutera detaljen Korner. De svårigheter äro uppenbara, som ett försvar av Ahnlunds jubileumsbild av Engelbrekt skulle medföra.

¹ Lönnroth, Sverige och Kalmarunionen, s. 131.

² Sv. Hist. Tidskr. 1935, s. 247 not 1.

³ Lönnroth, Engelbrektslitteratur från 1934, Scandia VIII, 1935.

2.

Ahnlunds stridsskrift av 1934, »Herman Korners Engelbrektsskildring», fick stor publicitet. Förhållandet är anmärkningsvärt, då intet av mina arbeten i Engelbrektsfrågan riktat sig till en publik utanför fackmännens krets. En av Ahnlunds lärjungar, Åke Svahn, publicerade i Nya Dagligt Allehanda den 2 juli 1934 en artikel under stora rubriker: »Har Engelbrekt spelat en andra plans roll? Kritiska anmärkningar till dr Lönnroths omvärdering av folkhjälten». Svahn hänvisar här till »en uppsats av professor Nils Ahnlund i nästa nummer av Historisk Tidskrift, där övertygande visas, att Korners skildring måste ha nedskrivits 1435.» Av formuleringen framgår, att Svahn i förväg fått taga del av Ahnlunds polemik. Denna inflöt senare på året i lätt omarbetad form i den populära boken »Engelbrekt».

Förhållandet, att man på detta sätt vädjat till en bred och osakkunnig opinion, torde ha spelat en roll för Ahnlunds fortsatta ställningstagande i Kornerdiskussionen. Hans ståndpunkt var fastslagen; det var svårt för honom att göra modifikationer.

Det visade sig nämligen, att Ahnlunds uppsats »Herman Korners Engelbrektsskildring» icke höll måttet för en kritisk granskning. Ahnlund hade icke ägt kännedom om fackkunska- pens sista ord i de av honom behandlade textfrågorna: den utmärkte urkunds- och handskriftsutgivaren Karl Koppmanns år 1902 framlagda undersökning av den texttradition, som ligger bakom de lågtyska versionerna av Korners framställning. Vidare hade Ahnlund, då han själv saknade kännedom om handskriften till D-texten, där Engelbrektspartiet förekommer, varit helt hänvisad till J. Schwalms textedition av 1895, i outrerad form återgivit vissa av Schwalms mindre väl grundade teorier och byggt vidare på dessa. En differens gentemot den lågtyska H-texten, som Ahnlund trodde sig finna i D-textens sista stycke och som han fann »utslagsgivande» för en datering av denna text till senast april 1435, vilade på ett översättningsfel av Ahnlund — han har senare erkänt felet, sedan jag påpekat det¹. Tolkningen av ett annat textställe, som skulle visa, att juni 1435 »från författarens synpunkt tillhör framtiden», vilade likaledes på ett uppenbart misstag². Av två andra ur texten hämtade bevis för da-

¹ Se härom liksom i det följande Lönnroth, Lüneburghandskriften (D-texten) till Korners Chronica novella, Scandia VIII (1935), s. 88 f. Jfr Ahnlund, Chronica novellas datering. En replik. Sv. Hist. Tidskr. 1935, s. 240.

² Se Scandia 1935, s. 89 f. Sedan jag påpekat felet, försvann detta argument ur Ahnlunds två följande inlägg, men dyker åter upp i det sista — utan ens en antydning om att det blivit bemött. Historiska studier, s. 198.

teringen till 1435 härledde sig ett ur ett förbiseende och ett ur en ren tankelapsus. Av samtliga Ahnlunds argument motiverade blott ett en närmare diskussion. Det grundade sig på ett textställe, till vilket jag i korthet tagit ställning i den nämnda noten i min gradualavhandling. Textstället förklaras genom formen för dess tradering genom de olika textversionerna.

De största svaghetera uppvisade Ahnlunds undersökning i tolkningen av själva Engelbrektspartiet. Den avslöjade, att han saknade kännedom om den medeltida hagiografiska litteraturens art och innebörd. Han hänförde Korner's hagiografiska bestämningar till något, som han kallade »medeltidens gängse uttrycksformer» och lämnade dem därmed ur räkningen.

Oriktigheterna i Ahnlunds undersökning om Korner's Engelbrektskildring påpekades i mitt första polemiska inlägg i frågan, i Scandia 1935. Ahnlund valde, att omedelbart försvara sin tidigare intagna ståndpunkt. Då hans argumentering för denna helt hade raserats, var uppgiften svår. Hans utväg blev att hålla sig till Schwalm's uppfattning av handskriften såsom kanonisk och framdraga nya argument ur textens innehåll i avsikt att visa, att författandet avslutats 1435. Engelbrektspartiets innehåll och hagiografiska karaktär berördes ytterst summariskt i hans två följande inlägg 1935 och 1936. Först i sin sista uppsats i frågan, den av 1942, som sammanfattar hela hans tidigare argumentering, har han åter mera ingående behandlat frågan om Engelbrektskildringens karaktär.

Efter Ahnlunds andra inlägg i Kornerfrågan, 1935, tog jag ånyo punkt för punkt upp hans argumentering till granskning och kom till resultatet, att bevisföringen icke någonstädes var tillfyllestgörande¹. Man kan knappast begära ännu en uttömmande detaljgranskning av hans två senaste argumenteringar. Ett ställningstagande i diskussionens huvudpunkter torde vara mera fruktbart.

Några erinringar dessförinnan gentemot Ahnlunds sätt att föra denna polemik. Jag beklagar mig varken över ensidigheten i hans kritik eller skärpan i hans ton. Men jag vill inlägga protest mot hans sätt att återge sin motparts ståndpunkt och bevisföring. Det torde i polemiker forskare emellan vara en vedertagen regel att så långt som möjligt återge motpartens argument fullständigt och med dennes egna ord. Ahnlund har, som jag uppvisat i min andra granskning, arbetat med oriktiga referat och definitioner av mina åsikter. Härtill kommer hos Ahnlund en

¹ Dateringen av D-texten till Korner's Chronica novella. Sammanfattning av en diskussion, Scandia IX (1936).

benägenhet att misstänkliggöra sin motparts motiv för dennes ställningstaganden i diskussionen. Han har sålunda tillskrivit mig en »fix idé», en »textrevision in casu», »godtycke i ståndpunkten», »metodiskt självsvald», »förlägenhetskonstruktioner»¹ och mera sådant.

Polemik länder forskningen till föga gagn, då de polemiska inläggen erhålla formen av publicistiska angrepp, inte av vetenskapligt meningsbyte.

3.

Den löpande framställningen i D-texten till Korners *Chronica novella* — Lüneburghandskriftens text — slutar år 1435. De bevis, som Ahnlund anför för att texten ej skulle ha nedskrivits senare än detta år, hänföra sig dels till handskriftens karaktär, dels till textens innehåll.

Ahnlund anser, i anslutning till Schwalm, att handskriften är »original» och »har uppstått tätt under Korners uppsikt». Det är att märka, att Ahnlund alltjämt tydligen ej själv har sett denna handskrift, som han nu för fjärde gången ingående beskriver. Han är helt hänvisad till Schwalm's nödvändigtvis subjektiva handskriftsbeskrivning². Denna har därigenom fått sådan auktoritet för Ahnlund, att han harmas över att jag »blundar för editionens värde» för uppfattningen av handskriften, »hart när betraktande Schwalm som svarande i målet»³. Då jag har sett och undersökt handskriften, anser jag mig fullt berättigad att betrakta Schwalm som svarande i målet. Värdet av hans grundliga edition står höjt över allt tvivel, men därför är han icke ofelbar i omdömesfrågor.

Vi äga i behåll originalhandskrifterna till två tidigare versioner av krönikan, A och B. De äro papperscodices, och i dem överflöda vidlyftiga ändringar och marginaltillägg. De äro av stort värde bl. a. därför att de visa, hur Korner arbetade vid utformandet av en ny redaktion av sin krönika. D-handskriften är i motsats till dessa en väldig pergamenthandskrift på två band, ytterst prydligt utstyrd. Den är renskrift och saknar tillskott och marginaltillägg av det slag, som A och B förete. Trots detta drar Schwalm slutsatsen, att även D-handskriften är original-

¹ Sv. Hist. Tidskr. 1935, s. 243; 1936, s. 184 f., s. 198.

² Sv. Hist. Tidskr. 1936, s. 185: »Personligen har jag icke kunnat taga kännedom om själva denna handskrift, men jag har funnit, att Schwalm's inledning och apparat ge oss alla behövlige medel för en kontroll av dess karaktär». Ahnlund har ingen rimlig möjlighet att yttra sig härom.

³ Sv. Hist. Tidskr. 1936, s. 185 f.

handskrift. Motivet är, att det skulle förekomma »häufige bedeutsame sachliche verbesserungen . . . bei denen man öfter Korners eigene hand vermuten möchte». Denna beskrivning är vilseledande¹. På tre ställen i handskriften har en annan hand än renskrivarens tillagt uteglömda ord, som i två av fallen finnas redan i B-texten, och på ett fjärde ställe har denna hand vid uppräknig tillagt en fjärde, bortglömd son till hertig Fredrik av Sachsen. Detta är inga författarändringar, och de kunna enklast förklaras ur textkollationering. Vidare förekomma ett flertal rasurer i handskriften, ifyllda av renskrivaren. Man kan ytterst sällan ana något om den äldre texten vid rasurerna, och dessa ändra ej på något sätt handskriftens karaktär av pryddig renskrift. Det är sannolikt, att några av dessa rasurer tillkommit i samband med innehållsändringar på några ord och i något enstaka fall på några rader². Den nya textens genomgående överensstämmelser med en annan text, H-texten, som har gemensam förlaga med D, anger, att man även här har att göra med textkollationeringar. Endast i ett fall, § 1194, där H överensstämmer med äldre texter, är ett förmildrande av ett uttryck originellt för D-handskriften. Det ligger intet överraskande i att den, som färdigställt denna påkostade handskrift, har sträckt sina omsorger även till innehållet. Ahnlund förklarar, att om man antar kollationering, »så måste kollationeringen vara medvetet redaktionell, icke automatisk eller efter förlagor, som Lönnroth trott»³. Kollationeringen har varit så »redaktionell» som man har anledning vänta hos en medeltida skrivare, förmodligen i Korners eget kloster i Lübeck, som haft i uppdrag att färdigställa en praktupp-laga av krönikan för en förnäm beställare⁴. Vad som skulle hindra användandet av förlagor, förblir oförklarat, likaså hur Ahnlund har tänkt sig en kollationering utan förlagor.

Koppmann har efter en omfattande textundersökning kom-

¹ Die Chronica novella des Herman Korner, hrsgg. von Jacob Schwalm, Göttingen 1895, s. XIII. Hur vilseledande beskrivningen är, framgår av Ahnlunds återgivande, sv. Hist. Tidskr. 1934, s. 174: »På talrika ställen, särskilt i de senare delarna av verket, är texten korrigerad med annan, samtida hand, av allt att döma ingen annan än författaren själv». Denna skildring är helt felaktig.

² Utbytet av fol. 192 i handskriften behöver ingalunda tyda på »den största här gjorda redaktionella operationen». Historiska studier, s. 202. Skrivaren kan lika väl ha gjort en rasur för ful, vält ett bläckhorn eller på annat sätt fördärvat bladet.

³ Historiska studier, s. 201 f.

⁴ Beträffande en rasur i företalet och ändringen av Korners titel i detta, se Scandia IX, s. 91 f.

mit till slutsatsen, att D-texten icke är förlaga till H-texten. Redan Schwalm hade konstaterat, »dass die verwandtschaft zwischen Rufus und Korner in manchen einzelheiten sich überraschender weise auch erstreckt auf allerhand überschüsse der deutschen bearbeitung H über D hinaus»¹. Koppmann fastslog därutöver, att Rufus, som återger Korners förlorade C-text, och H sammanfattade tre avdelningar, §§ 1238—40, i en kortare version än D, samt att 28 av de 44 avdelningar i D-texten, som saknades hos Rufus, även saknades hos H. Den slutsats Koppmann härav drog, var helt naturligt, att detta icke skulle låta sig förklaras, om H:s förlaga vore identisk med D². Koppmann, som haft att klarlägga Rufustextens proveniens men icke H:s och D:s, har ej gått närmare in på den gemensamma förlagens karaktär.

De innehållsliga ändringar i D-texten i Lüneburghandskriften, på vilka Schwalm och efter honom Ahnlund stöder antagandet om handskriftens karaktär av original, överensstämman genomgående med H. Är D icke H:s förlaga, raseras följaktligen Schwalms och Ahnlunds teori helt. För att teorien skulle befästas, hade det därför varit nödvändigt för Ahnlund att taga ställning till Koppmanns bevisföring och vederlägga den. Till sin häpnad finner man emellertid, att Ahnlund aldrig gjort detta. Han har kunnat tillåta sig att 1935 i detta sammanhang beskylla mig för »textrevision in casu»; då jag avvisat beskyllningen under hänvisning till Koppmann, har han 1936 upprepat den: »Lönnroths manipulationer i syftet att fränkänna D-texten dess prägel av självständighet — en textrevision in casu, som jag har kallat det — stå helt för sin upphovsmans räkning»³. Varken 1935 eller 1936 har Ahnlund själv tagit ställning till Koppmanns utredning; i sin första skrift 1934 kände han ännu icke till den. Först 1942 sker ställningstagandet i ytterst kortfattad form: Koppmann ansåg sig, förklarar Ahnlund, genom en statistisk metod »kunna konstatera en nära frändskap mellan respektive förlagor 'yttrande sig i gemensamma luckor' i förhållande till i första hand D-texten: noga angivet 21 av de 44 utslutningarna hos Rufus och de 79 i H-texten intill 1430»⁴. Om detta referat är att säga, först att Koppmann ej blott stöder sig på »gemensamma luckor» utan även på gemensamma sammandragningar av texten, samt vi-

¹ Schwalm a. a. s. XXXIII.

² Die Chroniken der deutschen Städte 28, Lübeck 3, tr. Leipzig 1902, s. XIII f.: »Für dieses auffallende Ergebniss weiss ich bei der Annahme, dass die Vorlage KH:s mit der KD-Recension, wie sie uns vorliegt, identisch sei, keine befriedigende Erklärung zu finden.»

³ Scandia IX, s. 98 f.; sv. Hist. Tidskr. 1936, s. 194.

⁴ Historiska studier, s. 204 f.

dare att siffran för de gemensamma uteslutningarna är felaktig: den är 28 och ej 21. Ahnlund fortsätter: »Även om hänsyn togs till de båda verkens likartade populära läggning tycktes honom denna gemensamma procent för hög för att kunna förklaras på annat sätt. Huruvida Koppmann dömde rätt måste stå öppet». Nej, det kan det icke göra, om Ahnlund skall vidhålla sin uppfattning om de innehållsliga ändringarna i Lüneburghandskriften. Ahnlund är här skyldig att taga ställning för eller mot Koppmann. Koppmanns bevisföring är sällsynt bindande.

Ahnlunds utväg ur det dilemma, som påvisandet av Koppmanns resultat en gång skapat för honom, blir för det första en förklaring, att Koppmanns datering av Rufustexten »gör i varje fall tydlig en mening, att den antagna gemensamma förlagan här icke sträckt sig längre än över året 1430»¹. Denna utväg baserar sig på en ren logisk blunder: Rufus' förlaga är Korners förlorade C-redaktion, som gått till 1430, och H:s förlaga är närmast följande redaktion. Vad Koppmann har visat är, att denna sistnämnda redaktion, H:s och D:s gemensamma förlaga, har stått C närmare än vad D gör. För det andra deklarerar Ahnlund, att »D och H förenas av en gemensam författare, alldeles icke av en gemensam förlaga»². Även om det vore bevisat, att D och H förenades av en gemensam författare, vilket det icke är, så har Koppmann likafullt bevisat, att de förenas av en gemensam förlaga. Det går inte att glida undan detta faktum.

Vi sammanfatta: varken tillägg eller rasurändringar i Lüneburghandskriften ha karaktären av författarändringar. Koppmann har uppvisat, att D icke är förlaga till H, vilket innebär att Lüneburghandskriften omöjligt kan vara originalhandskrift för Korners fjärde textredaktion. Tillägg och rasurändringar i denna handskrift ha inneburit ett normaliserande av texten efter förlagan. Handskriften är prydligt renskriven. Samband mellan handskrift och författare kan ej påvisas; den förras ålder är följaktligen obestämmd.

4.

Den andra gruppen av Ahnlunds bevis för D-textens datering till 1435 hänför sig till textens innehåll.

Korners krönika har sett dagen i en hel serie olika redaktioner, som i tur och ordning bearbetats på nytt. D-texten slutar mitt i året 1435. H-texten däremot, som går tillbaka på en gemensam förlaga, för sin skildring fram till 1438. Dess latinska

¹ Historiska studier, s. 205.

² Ibidem, s. 207.

förlaga har, som Georg Waitz och efter honom Koppmann påvisat, även den gått till 1438, då den även tjänat Detmarfortsättningen som källa fram till detta år.

Frågan är, om man skall antaga två Kornerredaktioner, en som gått till 1435 och tjänat D till förlaga och en, som förts vidare till 1438 och tjänat H och Detmarfortsättaren som förlaga. Detta antagande stöter på avsevärda svårigheter. Som Koppmanns utredning visar, har D varit en betydligt vidlyftigare text än H:s förlaga, som i många avseenden har stått närmare den äldre C-textens mera sammanträngda version. De kända Korner-texterna ha blivit vidlyftigare för varje omarbetning. D borde med hänsyn härtill beteckna ett senare led i utvecklingen än H:s förlaga. Man frågar sig, om D:s förlaga möjligen kan ha sträckt sig till 1438 liksom H:s; detta skulle i hög grad förenkla text-situationen.

Nu företer Lüneburghandskriften, trots sin prydlighet, tecken på att skrivarbetet påskyndats mot slutet och till sist avbrutits, trots att man avsett att fortsätta skrivarbetet på nästa, tomma sida¹. Dessa tecken i en renskrift av denna karaktär tyda på att förlagans text sträckt sig utöver den nu kända D-textens slut. D-texten kan mycket väl gå tillbaka på en förlaga, som sträckt sig till 1438.

Ahnlund försöker ur texten bevisa, att D-textens författare icke känt till vissa händelser, som inträffat efter juni 1435. I och för sig hade detta icke varit märkvärdigt, även om texten författats avsevärt senare, ty en medeltida universalhistoriker har ej nödvändigtvis varit allvetande om den vidare utvecklingen av händelseförlopp, som han behandlat i något moment. I ett fall har det också inträffat, att Korner under år 1434 omtalar, att electus i Trier »framstår» (existat) såsom innehavare av slotten i sitt land under en pågående schism, som upphörde 1436². Varken Detmarfortsättaren eller H omtalar schismens upphävande, varför intet tyder på att deras gemensamma Kornerförlaga uppmärksammat det. Något annat liknande fall förekommer ej i texten³. Ahnlund uppger visserligen, att Jacoba, arvtagerska till Holland, som dog 1436, enligt ett textställe alltjämt befinner sig i livet, men denna uppgift är oriktig. Textstället i fråga är ett referat i presensform under 1428 av ett fördrag mellan Jacoba och hertig Filip av Burgund; bl. a. nämnes, att Jacoba ej får gifta

¹ Se härom Scandia VIII, s. 97 f.

² Se härom Scandia IX, s. 94 f.

³ Om notisen om hertigarna av Lauenburg se Scandia VIII, s. 93 f.

sig utan Filips samtycke. Jacobas giftermål 1434 omtalas dock längre fram i krönikan¹.

Ahnlund anför i sin sista skrift andra ur texten hämtade argument för en datering till 1435. Ett av dessa rör luckor vid regentårssiffrorna för kejsar Sigmund och påven Eugenius IV, ett hansedagen 1435, ett hertig Erik av Lauenburgs dödsår. Då jag tidigare uppvisat ohållbarheten i dessa argument och Ahnlund ej presterat nya bevis för att styrka dem, lämnar jag dem här åsido. Ett argument, som kommit i förgrunden i Ahnlunds sista skrift, är Korners tillägg »ut fertur» beträffande Erik av Pommerns hemresa på senhösten 1434. Ahnlund uppger, att »just en dylik konstruktion i presens tillhör alldeles givet icke Korner's latinska språkbruk vid åberopandet av uppgifter om historiska förhållanden, som ligga tillbaka i tiden och icke av allmänna skäl alltjämt äro aktuella»². Ahnlund uppger sig ha påträffat »en verklig innehållslig parallell» till konstruktionen blott vid a- och B-texternas slut. Emellertid anför han själv tre fall ur D-texten av »ut» med presens och söker förklara dem med att de skulle uttrycka »en aktuellare betydelsenyans» än »ut» med imperfektum eller perfektum. Jag citerar här ett av dessa fall, § 1314 under år 1419: »Anglici expugnantes Rothomagum urbem opulentam, in ea plures religiosos interfecerunt Karolo regi Francorum fideles et presertim, ut famatur, plures fratres de ordine Predicatorum, quorum coram deo mors preciosa est, eo quod pro iusticia certantes et pro regis fidelitate occubuerunt.» Varför skulle inte Guds straffdom över Erik av Pommern 1434 ha kunnat berättas med »aktuellare betydelsenyans» många år efteråt lika väl som engelsmännens avlivande av Rouens dominikaner 1419? Den, som anlitar ett sådant dateringsargument, är i sanning illa trängd.

Av Ahnlunds argument återstår ett: själva D-textens slutmening³. Han översätter den numera rätt, men han vill icke desto mindre ha fram samma diskrepans mellan D och H på denna punkt som på den tiden, då D:s innehåll var ett helt annat

¹ Jfr Historiska studier, s. 202; Schwalm a. a. s. 492.

² Historiska studier, s. 197 samt not 27.

³ Historiska studier, s. 193 f. Ahnlund uppger s. 197 som allmän karakteristik, att Korner oupphörligt riktar blicken framåt och anspelar på senare händelser. »Man kan tänka sig Lüneburghandskriftens senare band slutande vid det ena eller andra bladet och en datering framåt i tiden skall ständigt ge sig tillkänna.» Därpå uppges summa tre exempel ur hela krönikan på dylika framåtblickar med ett påstående som tillägg, att exemplen kunna mångfaldigas. Detta måste först ske, innan en dylik beskrivning kan godtagas. Jfr Scandia IX, s. 97.

för honom. Både D och H berätta, att man vid ett riksmöte i Frankfurt beslöt, att man på ett nytt möte på samma plats »ofelbart» skulle genomföra en planerad riksreform. D fortsätter med att förklara, varför kejsaren och furstarna ville låta riksformen gå före kyrkoreformen, medan H istället kort konstaterar det nya mötets misslyckande. Då D:s utskrivande avbrutits på denna punkt, finns det absolut intet som hindrar, att D i nästa mening skulle ha kunnat konstatera misslyckandet liksom H. Den »omkastning i tankegången i riktning mot öppen besvikelse», som Ahnlund anser otänkbar, finns i H tack vare den närmast föregående meningen; varför skulle den inte ha kunnat finnas i D?

I stället för att antaga, att D:s slutmening skulle upplysa om en terminus ad quem vid midsommaren 1435, som Ahnlund anser, har man att taga hänsyn till två episoder, där D:s text i ett säkert och ett sannolikt fall sträcker sig utöver denna antagna slutpunkt. I § 1590 omtalas »ett stillestånd på kort tid», i själva verket ett fördrag efter skiljedom, som slöts i Ditmarsken den 4 juni 1435 mellan två hövdingar, Radolf Kersten och Kruse Johan, och rådde ännu i augusti samma år, och genom vilket enligt Korner striden i Ditmarsken »aliquantum quievit». Ahnlund hänvisar till att detta skulle gälla »fördrag från juni föregående år», vilket knappast kan vara hans allvar, ty dessa fördrag äro förbundsfördrag mellan staden Hamburg och vissa socknar, rik tade mot Radolf Kersten, och ingalunda stilleståndsfordrag mellan denne och hans motståndare, som Korner uttryckligen anger¹. Den andra episoden förekommer i § 1537, där det nämnes, att det engelska folket drabbades av olyckor efter Jeanne d'Arcs död. Först nämnes pest och inbördeskrig; därefter följer: »Demum vero grandia prelia populus regni prelibati forinsecus decertans succubuit, multos principes et nobiles serule amittens, necdum finis tamen incepti mali.» Jag har ansett, att dessa uppgifter sannolikt hänföra sig till försämringen i Englands läge efter det burgundiska fredsslutet 1435 och efter earlens av Arundel och hertigens av Bedford död respektive 14 juni och 15 september s. å. Ahnlund har förklarat, detta bero på feltolkning, ty »amittere har här sin primära betydelse: avsända, skicka i väg (d. v. s. från England till krigsskådeplatsen)²». Denna betydelse är ovanligt »primär»: den är i övervägande grad känd från Plautus och Terentius och i övrigt sällsynt. Det fordras en mycket ingående bevisning för att göra denna betydelse sannolik hos Korner. Svårigheten att antaga den vanliga betydelsen, »förlora», skulle ligga

¹ Sv. Hist. Tidskr. 1936, s. 197.

² Scandia IX, s. 98; sv. Hist. Tidskr. 1936, s. 196.

i sammanställningen med »serule», som normalt betyder »flitigt»; det är emellertid glossariskt belagt, att »serule» även använts synonymt med »frequenter»¹. Det är otänkbart, att Korner tänkt sig »populus prelibati regni» som en general, som sänt furstar och ädlingar till Frankrike. Ahnlund stöder sig här återigen på en oriktig översättning. Sannolikt, fast naturligtvis ej säkert, gäller Korners skildring 1435 års händelser.

Det måste än en gång konstateras, att Ahnlunds bevisföring för en datering av D-texten före midsommar 1435 ej håller måttet. Ahnlund har 1936 talat om mina »långsökta och haltlösa inkast, rena undflykter må man kalla dem» och förklarar, att jag valt »att till det yttersta försvara en uppenbart ohållbar sak och improvisera inkast i oändlighet, hur hårt än beviskedjan åtknytes»². Härtill behöver blott anmärkas, att Ahnlunds argument, som i och för sig äro oriktiga eller intetsägande, ej erhålla bevisvärde och ännu mindre bilda en »beviskedja» genom att förekomma i större anhopningar. Hade ett enda bindande bevis kunnat presteras, hade det varit tillräckligt.

När har då D-texten till Korners *Chronica novella* tillkommit? Det år, 1438, då dess med H och Detmarfortsättningen gemensamma förlaga förmodligen avslutats, erbjuder sig i första hand som en terminus a quo. Tidpunkten för författandet torde ej ligga alltför långt efter textens slut, trots att man ej vet om Korner dött 1438, såsom man brukat antaga. Tvivelaktigt och knappast sannolikt är, att Korner haft något att göra med tillkomsten av D- och H-texterna, sådana vi känna dem³. Att texternas företal uppgiva Korner som författare betyder givetvis intet med hänsyn till medeltida skribenters och ej minst de lübska krönikörernas benägenhet att arbeta under en föregångares författarnamn; krönikan är ju i bägge fallen otvivelaktigt Korners,

¹ *Corpus glossariorum latinorum*, ed. G. Goetz, vol. IV, Lipsiæ MDCCCLXXXIX, s. 565.

² Sv. Hist. Tidskr. 1936, s. 192, 198.

³ Ahnlund anser, *Historiska studier*, s. 203 f., att det med full säkerhet kan fastställas, att H-texten härrör från Korner. Av hans argument härför behöver blott nämnas en tidsuppgift, som H ensam ger rörande ett militärt företag av en viss Herman Korner år 1386. Man vet ej, om denna tidsuppgift funnits i H:s förlaga. Identifikationen av den här nämnde knekten Korner med krönikören är gjord av Schwalm på något barnsliga grunder (a. a. s. III). Att H:s författare två gånger i på varandra följande avdelningar återoppar sig själv som ögon- och öronvitne till osannolika ting bevisar intet om Korner. Dyligt är dessutom ej ovanligt i krönikor. Se I. Andersson, *Källstudier till Sveriges historia 1230—1436*, Lund 1928, s. 17 not 3, samt *Scandia* IX, s. 100 not 4.

även om andra ha bearbetat den. Georg Waitz har anfört skäl, som Ahnlund knappast har lyckats eliminera, för att H ej författats av Korner¹. Frågan om Korners författarskap till H saknar emellertid betydelse för frågan om D-textens datering, varför den här kan lämnas öppen.

Det torde vara svårt att finna någon säker terminus ad quem för D-texten före 1400-talets mitt. Å andra sidan är det svårt att tro, att denna skulle ha kunnat komma till många år efter 1438, utan att detta skulle ha satt spår i texten. Som terminus a quo är året 1438 sannolikt men ej helt säkert. En terminus a quo ger blott Engelbrektspartiet i krönikan: den är Engelbrekts dödsdag den 27 april 1436.

5.

Korners Engelbrektskildring i D-textens § 1598 har av mig tidigare blivit ingående behandlad; jag har intet av vikt att tillägga till dess karakteristik. Ahnlund har i sin fjärde skrift äntligen tagit ställning till det teologiska idéinnehållet i denna skildring. Denna hans åtgärd betecknar ett betydande framsteg i den oss emellan förda diskussionen och, såsom var att vänta, har hans ståndpunkt påtagligt närmat sig min. Ahnlund erkänner »inslag av teologisk klichering och värdering», t. ex. i uttrycket »hoc pium milicie exercicium» om Engelbrekts krigsföretag. Hans huvudsakliga invändning är nu, att »det är ännu gott stycke kvar till hagiografien, den rena helgonkrönikan»².

Detta omdöme är i och för sig fullkomligt riktigt. Det är sällan man träffar på »ren» hagiografi utanför den speciella legendlitteraturen. Däremot träffar man ej sällan i medeltida litteratur på skildringar som den ifrågavarande, där en konsekvent teologisk idealisering höjt en person och hans gärningar över det jordiska planet och givit de senare en helt annan innebörd än hos en realistiskt uppfattad, vanlig människa. Engelbrekt hos Korner har av Gud erhållit styrka att beskydda sitt folk. Alla hans åtgärder äro rättfärdiga, lyckosamma och visa. Hans krig är »pium milicie exercicium». Motivet för hans uppträdande är varken högmod eller härsklustnad, utan Engelbrekt är »innate miseracionis pietate afflictis compaciens». Man kan visserligen med Ahnlund framhålla, att »innata miseracio» var en av naturen medfödd dygd, varken förvärvad eller av Gud särskilt ingiven enligt thomistisk uppfattning³. Men ingen kan väl påstå, att den därmed skulle

¹ Historiska studier, s. 207.

² Ibidem, s. 213.

³ Ibidem, s. 213.

upphöra att vara en teologisk kliché och bli ett naturligt inslag i en realistisk skildring av en ännu levande politiker. Man har rikligt jämförelsematerial i Korners myllrande persongalleri, men Ahnlund har liksom jag blott funnit en motsvarighet till Engelbrekt: den heliga jungfrun av Orléans. Ahnlund framhåller fullt riktigt, att Engelbrektskildringen saknar legendariska drag. Ingen har påstått, att sådana skulle finnas. Det räcker, att Engelbrekt skildras som Guds särskilda redskap, fri från synd och svaghet.

Engelbrekts teologiska rangklass är av Korner uttryckligen angiven: han hör till »*Dei electi*», visserligen med en lätt reservation, »*forte*,» av vilken Ahnlund gör det mesta möjliga¹. Som *Dei electus* hör Engelbrekt varken till martyrerna eller bekännarna i trängre mening. Han hör, som Ahnlund själv anger efter *Du Canges glossarium*, till »*beati qui jam caelo potiuntur*»². Ett annat textställe hos *Du Cange*, icke citerat av Ahnlund, uppger som de främsta av *electi* apostlarna Petrus, Jakob och Johannes. Högre grad av helighet kommer i varje fall jag aldrig att begära för Korners Engelbrekt. Som beteckning på skildringen av en sådan personlighet har jag använt ordet hagiografi, i brist på en mera preciserad term, och någon annan beteckning torde knappast stå till buds.

Den sista fråga, som återstår att besvara i detta sammanhang, är hur D-textens författare har kommit att se Engelbrekt i denna dager. Ahnlunds förklaring är »intrycket av Engelbrekts framträdande»³. Man måste konstatera det fantastiska i antagandet, att Engelbrekts framträdande skulle ha gjort ett dylikt intryck. Antagandet kan ej stödjas med någon samtida källa. Den resning, som Engelbrekt militärt ledde, kunde väl i svensk propaganda utmålans som ett mirakel, ett Guds verk, på grund av dess allmänna och spontana karaktär. Men Engelbrekt själv och hans kamp för järnhandel, lägre skatter, län och hövitsmannaskap, har av ingen samtida propaganda uppfattats som fromma gärningar av en Guds utvalde. En möjlig förklaring finns för denna uppfattning: Engelbrekts våldsamma död, som gjorde honom till helgon i Sverige. Korners hagiografi har med största säkerhet samma ursprung som de svenska hagiografiska skildringarna av Engelbrekt.

Den historiker, som i Norden grundlagt studiet av hagiografisk historieskrivning, har ansett den hagiografiska karaktären av Korners Engelbrektskildring fastställd genom mina undersök-

¹ Historiska studier, s. 212, 216.

² Ibidem, not 82.

³ Ibidem, s. 217.

ningar¹. Man behöver ej betvivla, att han haft goda skäl för sin åsikt.

Det är möjligt, att ingående granskningar av de Kornerhandskrifter, som förvaras i tyska bibliotek, skulle kunna ge nya bidrag till frågan om D-textens datering. Beträffande Engelbrektskildringens karaktär torde man ej komma mycket längre med fortsatt diskussion.

Frågan om dateringen av *Chronica novellas* D-text och dess Engelbrektskildring är knappast värd att binda två svenska historiker år 1942 i ett ofruktbart ställningskrig. Även den, som blott behöver svara varannan gång, kan finna, att det blir för mycket av det goda.

¹ Curt Weibull i sakkunnigeutlåtande över de sökande till den lediga professuren i historia vid Uppsala universitet 1941. Jfr Ahnlund, *Historiska studier*, s. 188, 215.

Erik Lönnroth.
